

Kap. XI Že škola pravých posarvad nebulo.

Školy tedy škola gest kde se vtip lidský známostí pravou neseš nic, co ofmécuge, poravy a obyčejové v osvětlení harmoniji pořádky, v dce ro. Kozu mocnými kořeny zakládá, a rozličné libe v mluvnosti galyt slov. muge. Ale nenijli to veliké cofy, sud' olonice? Kozum sobe nse- ligatyš nicy porédomstj tak na praviti a zpraviti, aby nic na zemi, nic pod zemj, nic v rodajš, nic v porovitij, nic na obloze, nic nad oblozau, nic v, propasti, tebe tagno ne bylo, aby ty, co, kdy, galy, proti, gest a dege se, ne nic del? Nenijli veliké, cokoliv vstřej v mienjof lidé magj, vsemu rozumieti? aby v oic mstřej v mienjof lépe třeba a gruntomniji než sám v mstřejt sa- diti a mluvititi mogle? Nenijli veliké, v secken sněta obršleek tak v mstřejt no- sřti, aby se na rozličné gely národy, kraginy, města, řozy, řeky, žatoky, ošro- rov ze: kdy cštel djal? Nenijli veliké nseš přestřejt něčtj obraz tak před očima. ... národu, kragin, měst, osobce- činy, přijodě ... řej, summau rozličná před se- ... ? Nenijli ve- ... magj, v rohoj: ... a to tak aby

Právě nicmén a ofmécujm byt galy veliké nic?

Radim Palouš

Heretická škola

v kořením nseš galytj rozuměl, y galytoli roztrvetkau iči kalytoli vry: řešti v mēl? V sau v pravdě veliké toto řečy. Ale mēššj sebe sameho, y mēššj v porovajš a nátlomnostej sřejš, y demnitj v obyčejšj čič, nseš a snutj, tak pořádati, aby galy nástroj Muzycšj v mēššj v dclary byl, galyš v secky struny dobre proti sobe nsešpolet zniej, a liby od se- be zrouk dāvraj. Nebo to gest a slove pravě mrcarvym a cnošt- vym byti na vose strany. Negmēššj pak, nad oboze to, gest, v Kozu řečnyšj slabostj ronadu cštiti, po té roūni giti, v dohem se pozit- ti, Kozu v ředov pēstomatj, a od něgo pēstovānu byti. Tomu pak vose mu včiti magj školy, vsemu pravj bez vřmijntj: protože Huma- nitatis Officiu slauti cštēj, a magj.

O způsobu pak a formě vřejš škol, dotknu co D. Lutherus (vřmēm k mēššm vřjřšm o vřj dñivovānj škol v oicnēnē Napomenutj, četa 1525) mēššoval, vřbj vřšlādāvāš. Předně, aby v kalydēm Mēššē, Mēššēctv, vřšj, škola byla: ato pro v secken mlādej obogjšo požlary, (galyš se by- ti mōc napřed v kap. 3. protāzāno); tak aby y ti v mēššm a ginyšj za- mēššēnānjm oddānj dñie šodiny kalydēj den přičāzeli, a vřjčovānj došta-

Ale nadto Gnost. mjm a Polozimjm byt.

Dotonalé školy Requisita.

Heretická škola

O filosofii výchovy ve světověku a Patočkově pedagogice
čili filipika proti upadlé škole

Radim Palouš

Na obálce: Jan Amos Komenský, Didaktika česká, cca 1630.
Sbírka Národního muzea – Knihovna Národního muzea, II B 8, fol. 0037.

Vydaly

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1
www.karolinum.cz

OIKOYMENH, z. s.
Černá 1368/3, 110 00 Praha 1
www.oikoymenh.cz

Praha 2024
Redakce Veronika Ptáčková
Grafická úprava Zdeněk Ziegler
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první elektronické, odpovídá druhému tištěnému vydání

© Univerzita Karlova, 2024
© OIKOYMENH, 2024
© Radim Palouš (heirs), 2024

ISBN 978-80-246-5969-5
ISBN 978-80-246-5991-6 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

• OIKOYMENH •

*Své ženě, svým studentům a posluchačům a všem těm,
komu leží na srdci vzdělání jako to, co významně ovlivňuje budoucnost,
a kteří vědí, že úspěch a úspěchanost jsou blízkého rodu
a že zklamání někdy vyvádí z klamu.*

OBSAH

Úvodní slovo	9
1. Horská metafora	11
2. Sókratův dialog	14
3. Komenského <i>principium cognoscendi</i>	21
4. Finkovy antinomie	27
5. Lévinasův exotismus	34
6. Ricoeurova re-prezentace	39
7. Schallerova pedagogika komunikace	44
8. Intolerantní tolerance	51
9. Sókratovo <i>daimonion</i>	58
10. Eurověk – světověk	73
11. Dějepisně školský exkurs	77
12. Patočkova „otevřená duše“	85
13. Filipika proti školství a „horská“ výchova	94

ÚVODNÍ SLOVO

Evropská (resp. euroamerická) kultura zrodila vědecko-technickou civilizaci, která se rozplemenila po celém glóbu. Vnikla do všech zemských lokalit, ať se to komu líbí, či nelíbí. Kromě nepochybných pozitiv zakusilo lidstvo i místní a světové katastrofy spojené s touto civilizací. Nestojí v současnosti lidská historie před katastrofami novými a ještě tragičtějšími? Kam tedy spěješ, světe z evropských kořenů odvozený?

Jak se vlastně toto „odvozování“ udávalo? Od řecké kolébky přes křesťanský středověk a scientistní novověk je tu osvědčená metoda, totiž metoda transcendence: vystupovat z aktuální pozice výš. Je-li v podtitulu tohoto spisu výraz „filosofie výchovy“, nejde pouze o reflexi pedagogickou, nýbrž o pokus nahlédnout do dramatu zvaného svět.

Proto je na začátku kapitola o „horské“ metafoře, která se zabydlela v různém výrazivu: vrchol (dovedností, znalostí apod.), výchova, vysoký (standard, stupeň školství aj.), vz-dělání, vzestup... Je potom lidské setkávání formou dialogu prosto této transcendence účastníků nebo více či méně oprávněné nadřazenosti jednoho nad druhým (a odtud i nebezpečná varianta lidské vysokosti, totiž povýšenost), nebo je přítomna jiná „vysoká“ instance?

Druhá kapitola se tedy neobejde bez sókratovského étosu. Systematický vzdělávací postup dál a výš vyžaduje rozpomenout se ve třetí kapitole na J. A. Komenského. V jakém smyslu je jeho škola dílnou lidskosti a nápravným zařízením pokleslé lidské společnosti?

A jak se na „dělání“ zvané „vz-dělávání“ dívají někteří významní filosofové naší doby? Fink (4. kap.) pojednává o výchovných antinomiích včetně edukačních limitů; Lévinas (5. kap.) zdůrazňuje transcendující asymetrii subjektů; Ricoeur (6. kap.) prošetřuje otázky edukační teorie hodnot a Schaller (7. kap.) upozorňuje v duchu své „pedagogiky komunikace“ na to, že výchovná individuace a sociace vstupuje do

„primordiálního společenství“, důležitého ještě před pedagogickým rozvrhováním výchovy.

Co tedy s instruujícím manipulativním působením, které je díky své účinnosti jaksi volky nevolky plíživě netolerantní? Otázka, co je to vlastně tolerance, se klade v kapitole osmé. A kde se vlastně bere výsledek vzdělávání, je-li oním objevem „aha“, náhled? Zde lze očekávat poučení opět u Sókrata, který se zajisté neodmyslitelně drží u věci samé a nelze ho podezřívat z nevěrnosti rozumné dialogické přízemnosti.

Doba se radikálně proměnila – lidstvo vstoupilo do nového eónu, který se v této práci označuje jako světověk. V desáté kapitole se vysvětlují okolnosti a důvody, proč tuto dějinně odlišnou, nebývalou éru označujeme právě takto.

Nelze přehlédnout, že evropské školství je snad tím hlavním „viníkem“ současné vzdělanostní podoby – kde se to vlastně vzalo? Jednáctá kapitola se věnuje konkrétnímu historickému šetření školského vývoje, který lze provokativně označit za zdroj povýšené namyšlenosti, a tedy klauzury lidského nitra. To je důvod, proč se následující dváctá kapitola týká Patočkovy „otevřené duše“.

Poslední, třináctá kapitola se vrací k dramatu, které novověk započal schismatem eurocentrického universalismu. Ten vzal za své s koncem této éry a s nástupem globalizovaného světověku. Co toto drama věští v dalším dějství? Je třeba poznat vlastní bloudivý úděl a uvidět se pod přísným měřítkem pravdy, a to pravdy neúprosné, ve srovnání s lidskou neideální existencí pravdy zcela ideální.¹ Je namístě snažit se o evropskou sebereflexi, byť by věštila propastné pády.²

---

1 J. Patočka, *Duchovní základy života v naší době* (1970), in: *Péče o duši*, II, Praha 1999, str. 48: „Ale tak, jako nám idealizované čisté tvary dovolují teprve měřit tvary kolem nás, dovolují nám teprve čisté účely měřit náš život a porozumět tomu, čím původně a většinou je, dovolují nám teprve vidět sebe... Teprve tam však, kde se odhalí, co znamená doopravdy měřit, začneme vidět, že prvotně nejsme než bloudění, úpadek, cesta bez cíle, kosmická nebo zvrácená nesmyslnost.“

2 Autor v některých částech použil v přepracované formě své články a stati, publikované v periodickém či neperiodickém tisku.